

จิตฉลาด

พระอาจารย์สงบ มนสฺสนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหารธรรม วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๑

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

หลวงพ่ : เอานะ เอา พร้อมแล้วโยมถามเลย

ถาม : อยากทราบว่า ความฉลาดแห่งจิตวิญญาณ ความหมายของพระอาจารย์ หมายความว่าอะไรคะ

ตอบ : ความฉลาดแห่งจิตวิญญาณ ถ้าเป็นความหมายของเราะ ไม่ใช่ความหมายของเรา ความหมายในพระพุทธศาสนาเนีย ความหมายในพระพุทธศาสนาว่า **ความฉลาดของจิตวิญญาณ ถ้าเป็นพระพุทธเจ้า เป็นครูบาอาจารย์ ท่านจะมองกลับไปทีผลของวิญญะ ผลของวิญญะเลยนะ** เพราะความความฉลาดของจิตวิญญาณ เพราะคนที่ฉลาดๆ ฉลาดของโลกๆ ก็ได้ คนเกิดมาที่ฉลาด คนเกิดมาเกิดมาแล้วประสบความสำเร็จทางโลกอย่างนี้ ใ้ฉันมันเป็นสมบัติทางโลก

แต่ในพระพุทธศาสนา ถ้าความฉลาดของจิตวิญญาณนะ มันเหมือนกับ เช่น พระสารีบุตร เป็นลูกเศรษฐีนะ ทุกอย่างมีพร้อมหมดเลย แต่มันอะไรนะ ไปเที่ยวที่ไหนก็ไม่สนุก ไปดูอะไรก็ไม่สนุกเลยละ นี่ฉลาด เรื่องโลกๆ สมบูรณ์แบบหมดเลย แต่ มันจิตคิดหมดเลย มันน่าจะ มีอะไรดีมากกว่านี้ ถ้าอย่างนั้นก็เลยไปนัดกับพระโมคคัลลานะว่า “เราจะออกบวช” นี่คำว่า “ฉลาด” คำว่า “จะออกบวช จะออกประพฤติปฏิบัติ” นี่คือความฉลาด ฉลาดตรงไหน ฉลาดตรงที่ว่าเราไปค้นคว้าหาสัจจะความจริง แต่ทางโลกเขามองไม่เห็นใจ โทษนะ เดียวก่อน ทางโลกจะบอกนี่โง่ คนฉลาดต้องร่ำรวยมั่งมีศรีสุข ต้องประสบความสำเร็จทางโลก นี่คนฉลาดแต่ฉลาดแค่โลกๆ

แต่ถ้าฉลาดพระพุทธศาสนานะ พระพุทธเจ้าขนาดจะเป็นกษัตริย์ยังละทิ้งเลย พระกัสสปะกับภรรยาลูกเศรษฐีทั้งคู่เลย แจกสมบัติหมดเลย ออกบวช พระรัฐบาลเป็นลูกชาย คน

เดียว พ่อแม่เป็นเศรษฐี แล้วจะออกบวชพ่อแม่ไม่ยอมให้บวช พ่อแม่ไม่ยอมให้บวช ถ้าไม่ให้บวชจะอดข้าวตาย พ่อจะอดข้าวตาย แม่มีลูกชายคนเดียวไง ก็พยายามไปเอาเพื่อน ๆ มากล่อม เพราะเพื่อนมันรู้จักกัน พ่อเพื่อนมากล่อมเสร็จแล้วไปพูดกับพ่อแม่เขา “พ่อแม่อยากเห็นหน้าลูกไหม ถ้ายังอยากเห็นหน้าลูกอยู่ต้องให้บวช ถ้าไม่อยากเห็นหน้าลูก อดข้าวตายแน่นอน”

สุดท้ายพ่อแม่ใจอ่อน อนุญาตให้บวช บวชไปนั้นก็ออกไปประพฤติปฏิบัติ พระรัฐบาลชื่อพระรัฐบาล อยู่ในพระไตรปิฎก บวชออกมาแล้วก็ไปประพฤติปฏิบัติจนสิ้นกิเลสนะ เป็นพระอรหันต์ กลับมาเยี่ยมแม่ แม่เนาะด้วยอุบายของทางพ่อแม่ไง เขาก็ ไปชนทรัพย์สมบัติมาเต็มเลย มากองไว้ กองไว้เป็นกองภูเขาเลยนะ แล้วถามพระลูกชายบอกว่า “พ่อแม่มีเงินทองอย่างนี้ แล้วพ่อแม่ก็สองคนตายาย แล้วเงินทองกองเท่าภูเขาจะทำอย่างไร” พระลูกชาย พระลูกชายบอกว่า “แม่ให้เอาใส่ล้อเกวียนแล้วก็ไปถมพีไธแม่น้ำเลย” พ่อแม่นี้ซื่อก

นี่ไง เราได้พูดทุกวันว่า **ธรรมเหนือโลก ธรรมเหนือโลก ธรรมเหนือทรัพย์สมบัติ เหนือเพชรนิลจินดา เหนือชื่อเสียง เหนือกิตติศัพท์ เหนือกิตติคุณ** แล้วเขาได้มาแล้ว แต่พ่อแม่ ด้วยความเป็นพ่อแม่ว่า พ่อแม่สัมพันธ์พ่อแม่กับลูกใช่ไหม ทรัพย์สมบัติต้องมีค่าสิ เช่น ทรัพย์สมบัติมาเลย แล้วตั้งปัญหา ถามลูก ทรัพย์สมบัตินี้ทำอย่างไรดี ถามลูกนะ คิดว่าลูกมันจะเสียดาย เก็บไว้ให้ผม เก็บไว้ให้ผม ไม่ใช่ ใส่ล้อเกวียนแล้วถมพีไธแม่น้ำไป เพราะใจนี้ยิ่งใหญ่กว่า นี่ผู้ฉลาด

คำว่า “ฉลาด” แบบที่ครูบาอาจารย์ท่านสอน ฉลาดทางโลกหรือฉลาดทางธรรม ฉลาดทางโลก เห็นไหม ก็ต้องมีสติมีปัญญาเท่าทันตามกระแสสังคม เท่าทันเขา นี่คือฉลาดทางโลก **ฉลาดทางธรรม ละ วาง รู้แล้วปล่อยวาง ไม่ยึดถือ ไม่ยึดมั่น ถือมั่น** เอาฉลาดทางไหนล่ะเออ! ถ้าบอกว่าฉันฉลาด ฉลาด ต้องเป็นผู้ที่ฉลาดปราดเปรื่อง ฉลาดแล้วนะ ตอนนีรัฐบาลกำลังเป็นปัญหามาก คนฉลาดต้องเป็นคนดีด้วย คนดีแล้วฉลาด โลกถึงเจริญ คนฉลาดแล้วซื่อโกง จบเลย แล้วฉลาดอย่างไรล่ะ

ถ้าศีลธรรมๆ ศีลธรรมทำให้คนฉลาด ทำให้คนเป็นคนดี ให้คนดีเป็นผู้ที่ฉลาด ถ้าผู้ที่ฉลาดแล้วเขาจะระลึกถึงสังคม แล้วจะช่วยเหลือคุ้มครองดูแลผู้ที่ทุกข์ยาก ยากไร้ นั่นเป็นผู้ที่ฉลาด ผู้ที่ฉลาดอย่างนี้บ๊อบเขาก็มองถึงศีลถึงธรรม ถึงบุญกุศล มันฉลาด เหยี่ยงมี ๒ ด้าน

ฉลาดทางไหน ถ้าฉลาดจริงๆ เพราะเราว่าเรานี่เราฉลาดมาก ละสิ่งใดมาหมดเลย แล้วมาปฏิบัติ พอมาปฏิบัติทุกซ่จนเข็ญใจปฏิบัติก็ไม่เป็น เอ๊ะ! ภูฉลาดหรือนี่ ภูฉลาดหรือ ภูโงะเงย ทำไมภูมาปฏิบัติแล้วไม่ได้เรื่องเลย ไหนว่าภูฉลาดไง ทำไมภูฉลาดแล้วภูทุกซ่ขนาดนี้

นี่वासนาบารมีของคนไม่เหมือนกัน ขิปปาภิญญา ผู้ปฏิบัติง่ายรู้ง่าย คนที่ปฏิบัติแล้วทุกซ่จนเข็ญใจ ปฏิบัติกว่าจะถึงที่สุดแห่งทุกซ่ต้องบากบั่น ที่มามันแตกต่างกัน เราถึงใช้คำว่า “พันธุกรรมของจิต พันธุกรรมของจิต” พันธุกรรมของจิตคือการตัดแต่งพันธุกรรมนั้นมา พันธุกรรมนั้น มันได้ตัดแต่งมาอย่างไร มันมีอำนาจวาสนามากน้อยแค่ไหน นี่พันธุกรรมของมันคือทำมาทั้งนั้น จิตดวงนั้นเป็นผู้ทำมาทั้งนั้น แล้วถ้ามาในปัจจุบันนี้ถ้าจะดีขึ้น เราก็จะมาสร้างคุณงาม ความดีเนี่ย

นี่พูดถึงว่า ฉลาด ถ้าฉลาดแล้วมันฉลาดทางโลกหรือฉลาดทางธรรม ถ้าฉลาดทางธรรมนะ อย่างที่บวชมาแล้ว ครูบาอาจารย์เราฉลาดทางธรรม คือ ประพฤติปฏิบัติจะเอาความจริงขึ้นมา เอาคุณธรรม เอาคุณธรรมเหนือวัตถุ เหนือโลกธรรม ๘ นี่ความฉลาดของเรา

ถาม : การดำเนินชีวิตอย่างไรที่แสดงให้เห็นว่าเราดำเนินชีวิตแบบมีความฉลาดแห่งจิตวิญญาณนะค่ะ

ตอบ : การดำเนินชีวิตโดยความฉลาดทางจิตวิญญาณ คือคน มีสติ คนมีสติเนี่ย คนมีสติจะทำได้ไม่มีผิดพลาดเลย ถึงจะผิดพลาดก็น้อย มันจะผิดพลาดต่อเมื่อเราไม่รู้

มันมีคำถามนะ “พระอรหันต์ลืมนอะไร”

พระอรหันต์ลืมนในสมมุติบัญญัติ พระอรหันต์ไม่ลืมนในอริยสัจ ทีนี้คำว่า “ลืมนอะไร” ลืมนในสมมุติบัญญัติ สมมุติบัญญัติมันเปลี่ยนทุกวันใช้ใหม่ ถ้าสมมุติบัญญัติมันเปลี่ยน ทุกวัน ถึงพระอรหันต์ก็ไม่รู้เพราะสมมุติบัญญัติเขาเปลี่ยนไป ชื่อเสียงไปเปลี่ยนชื่อๆ เปลี่ยนสมมุติ ชื่อนาย ก. เรารู้จักคนนี้ ชื่อนาย ก. แล้วมันไปเปลี่ยนนาย ม. แล้วเราไปเรียกนาย ก. เราก็ผิดนะสิ นี่ก็เหมือนกัน พระอรหันต์หลงในสมมุติบัญญัติ ไม่เข้าใจในสมมุติบัญญัติ

แต่ถ้าอริยสัจ เรื่องอริยสัจเรื่องความจริง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ในหัวใจนี้
เปรี๊ยะๆ เลย มันฉลาดเคลื่อนไม่ได้เลย นี่พระอรหันต์ไม่หลงตรงนี้ พระอรหันต์ไม่
หลงในอริยสัจ

แต่พระอรหันต์หลงในสมมุติคือเปลี่ยนชื่อเปลี่ยนนามสมมุติ อย่างนี้ผิดพลาด
ได้

ฉะนั้น ถ้าคำว่า “มีสติมีปัญญา” เห็นไหม มีสติมีปัญญาที่ว่าฉลาด ฉลาดการผิดพลาด
มันก็น้อย ความฉลาดคือฉลาดในอารมณ์ว่าอย่างนั้นเลย ความฉลาดมันต้องฉลาดในอารมณ์
เท่าทัน ในอารมณ์ของตน พอเท่าทันอารมณ์ของตน โกรธก็รู้ว่าโกรธ โกรธแล้วก็วาง สิ่งใดที่ไม่รู้
ไม่รู้ก็ไต่ถาม เห็นไหม อย่างผู้บริหารเขามีที่ปรึกษา ถ้าไม่รู้ก็ถามที่ปรึกษาว่าควรทำอย่างไร ถ้า
การดำรงชีวิตแบบเท่าทันสติ จิตวิญญูณ สตินี้สำคัญ ถ้ามีสติ แล้วมันมาฝึกหัดได้ ฝึกหัดให้
จิตใจฉลาดได้ พอมันฝึกหัด มันฝึกหัดทำบ่อยครั้งเข้า เดี่ยวมันรู้ช่องทาง มันไปได้

ถาม : ถ้าเกิดจะถามในแง่ของคนทำงานอะไรอย่างนี้ ควรจะมีคุณลักษณะ มีลักษณะ
อะไรบ้างคะ

ตอบ : คนจะทำงาน คนจะทำงานจะถามว่างานอะไร ถ้างาน เขาต้องมีความรู้อย่างนั้น
คนทำงาน คนทำงานทางโลกๆ มันก็อยู่ที่วาสนานะ วาสนาของคนบางคน อย่างเช่น อย่างนี้
เลย อย่างคนตงงาน คนตงงานก็อยากมีงานทำ เวลาคนตงงาน คน ดูสิในทางโลก เวลา
นักการเมืองจะเสนอเลือกผม ผมจะทำให้มีงาน ๕๐๐ ตำแหน่ง ถ้าเลือกผม ผมจะให้ ๑,๐๐๐
ตำแหน่ง

ทุกคนก็แสวงหาเรื่องหน้าที่การงาน ถ้าพูดถึงถ้าใช้ชีวิตในหน้าที่ทำงาน ถ้าเขาซื่อสัตย์
เขามีศีลมีธรรมของเขา เขาทำเพื่อประโยชน์ของเขา แต่! แต่ในทางโลก สรรพสิ่งในโลกเป็น
อนิจจัง คนทำงานแล้วมันก็พัฒนา มันจะโตขึ้นเรื่อยๆ พอโตขึ้นเรื่อยๆ เห็นไหม ในทางธุรกิจเขา
ถึงกีดกัน คู่แข่งขัน ความลับทางการค้า ถ้าเขามาทำงาน พอเขาเป็นงาน เขาก็ไปตั้งบริษัทของ
เขา ใ้ฉันี่ มันเรื่องธรรมดาของโลก

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าฉลาดในการทำงาน ก็อยู่ที่วาสนาของคนนะ ใ้้อย่างนี้มันอยู่ที่การ
บริหารของบริษัท เพราะว่าเขาเป็นคนคัดเลือกบุคลากรเอง ถ้าคัดเลือกขึ้นมาแล้วมัน... ใ้ฉันี่มัน

เป็นภาษาโลก ถ้าย้อนกลับไปประชาธิปไตยเลย มันเป็นสิทธิของเขา มันเป็นสิทธิของคนทำงาน มันอยู่ที่ว่าหน้าที่ผู้บริหารต้องรักษาผลประโยชน์ของตน ผู้ที่ฉลาด ฉลาดในการทำงาน

ถาม : อย่างที่ว่าในงานวิจัยก็จะอ้างอิงงานวิจัยของฝรั่ง ที่นี้ ในงานวิจัยของเขาจะมีองค์ประกอบอยู่ ๕ องค์ประกอบ ได้แก่การมีสติ ก็เลยอยากจะทราบว่า มันเกี่ยวข้องกับความฉลาด แห่งจิตวิญญาณอย่างไรบ้าง

ตอบ : สตินี้ คำว่า “มีสติ” ตอนนี้นะมันเรื่องอย่างทางโลกนี้ ทางโลกเขาพยายาม เห็นใหม่ เอาพระ เอาพระไปอบรมบุคลากรในบริษัทต่างๆ แล้วบุคลากรในบริษัทต่างๆ ขึ้นมา บุคลากรของเขาก็มีความสามารถมากขึ้น ฉลาดขึ้น บริษัทก็ได้ผลตอบแทนมากขึ้น เวลาเอาพระไปอบรมๆ เนี่ย พอเอาพระไปอบรม เริ่มต้นในศาสนาที่เน้นลงตรงนี้เลย เน้นลงที่สติ นี่คนที่ มีสติมันต้องมีปัญญา คือเวลามีปัญญา หมายความว่า เวลาสติเกิดแล้วมีปัญญาเกิด เห็นใหม่ สติเราเกิดแล้วเป็นประโยชน์กับเรา

แต่คนเราเกิด คนโดยมนุษย์โดยธรรมชาติมันมีความโลภ มันมีความหลงในตัวมันเอง พอมีความโลภ ความหลง เห็นใหม่ เวลามันคิดอะไรไปนี่ขาดสติ ถ้ามีสติขึ้นมาปั๊บมันรู้เท่าทัน ที่นี้ คำว่า “สติ” สติ เห็นใหม่ ความระลึกรู้ สติคือความระลึกรู้ แล้วรู้ในเรื่องอะไร ถ้ามีฝึกหัดสติ แล้วถ้าฝึกหัดบ่อยๆ เข้า บ่อยๆ เข้า แม้แต่ในวงการในพระพุทธศาสนา ธรรมะของพระพุทธเจ้า สติต้องการในทุกๆ ที่ ทุกๆ สถานที่ ทุกที่เลย สติ ที่นี้พอสติ คนเราชาวพุทธเราก็บอกว่าเราเป็น ชาวพุทธ ทำบุญแล้วได้บุญมากๆ ได้เงินมากๆ จะได้ลาภสักการะ ไปมองตรงนั้นเลย เลยกลาย เป็นเปลืองใจ เปลืองไปที่ลาภสักการะ สติมันก็เลย

แต่ถ้ากลับมาที่สตินะ ใจเรื่องสติ สติคือสติใช้ใหม่ ผลตอบแทนเป็นผลตอบแทนใช้ใหม่ ลาภสักการะเป็นลาภสักการะใช้ใหม่ มันเป็นเรื่องที่จะต่อเนื่องไป แต่เราไปเอาอนาคต ใจ คือความคิดมันพุ่งไปอนาคตนู่น มันไม่อยู่กับปัจจุบันไง สติ ก็เลย มันต้องฝึกตรงนี้ พอฝึกตรงนี้ แล้ว มันก็อยู่ที่ว่าคนจะเท่าทัน ใหม่ ตรงนี้มันอยู่ที่พื้นฐานใครฝึกมากน้อยแค่ไหน ถ้าฝึกมาๆ มันจะเข้าใจของมัน เราเข้าใจของมัน เวลาเราผิดพลาด นี่ไง ขาดสติ เวลาใครผิดไป นี่ไงขาดสติ มันเป็นเรื่องทดสอบ เราต้องพัฒนาขึ้น เราต้องทำดีขึ้น นี่พูดถึง ๑ ไซ้ ในพระพุทธศาสนา เน้นเลย เรื่องสติ

ถาม : ถ้าเกิดจะให้เกิดการพัฒนาในคนไทยทุกๆ ไปอย่างนี้ละ มีวิธีการอย่างไรบ้างคะ

ตอบ : วิธีการมีเยอะ ไ้เนี่ยนักวิชาการทำวิจัยกันไว้เยอะ แล้วก็เอาไว้นึง บ่นหนึ่ง เยอะมาก นี่ก็เหมือนกัน เราจะทำอย่างไร สังคมทำอย่างไร ทุกคนก็อยาก อยากให้สังคมดีขึ้น ทั้งนั้น แต่! แต่เราไม่ค่อยเชื่อใครเลย ไม่เชื่อใครเพราะอะไร ไม่เชื่อใครเพราะเราเชื่อกรรม เวลาผู้บริหารนะ ทุกๆ คนก็ต้องการให้สังคมดีขึ้นทั้งนั้น แล้วเขามีกรรมในตัวของเขา มีอย่างเดียว แจก แจกแล้ว พอมันรับแล้ว มันใช้สอยหมดก็เท่านั้น มันไม่พัฒนาหรอก เพราะมันกรรมของสัตว์

ถ้ามันจะเป็นจริงมันก็ต้องอบรมใจ อบรมพยายามให้เขา ดีขึ้น พยายามให้เขาดีขึ้น แล้วเขาดีขึ้นแล้ว เขาพัฒนาขึ้น เขาคิดของเขาได้ ถ้าเขาคิดของเขา เขาก็พัฒนาของเขาแล้ว แล้วจิตใจเขาต้องเป็นสาธารณะ จิตใจเป็นสาธารณะ หมายความว่าผลประโยชน์ของคนอื่นสำคัญกว่า ผลประโยชน์ของสังคม สำคัญกว่า แต่ทุกคนว่า เขาไป ไปถามราชการนะ เสนออะไร แล้วผมได้อะไร มันคิดถึงตัวเขาก่อนเลย เขาไม่คิดถึงสังคมเลย แต่นั่นมันพัฒนาถึงสังคม สังคมได้อะไร แล้วเราได้อะไร

นี่พูดถึงว่าจะพัฒนาสังคม เรื่องทางโลกนะ เรื่องการบริหารจัดการ ทุกคนก็อยากจะทำให้ดีขึ้น เราก็เห็นด้วยนะ แต่! แต่ความเชื่อของเราไง ความเชื่อของเรา กรรมจำแนกสัตว์ให้เกิดต่างๆ กัน กรรม กรรมของเขา บาปบุญของเขา ถ้ายังไม่ถึงวาระของเขา เขาจะทุกข์ยากอย่างนั้น แล้วพระพุทธเจ้ายังเชื่อกรรม นี่เฉพาะตัว ความเห็นส่วนตัว ความเห็นส่วนตัว

แต่ถ้าเป็นสังคมอย่างที่ว่าเนี่ยทุกคนคิดแบบโยม เราอยากจะทำพัฒนาๆ เราอยากจะทำเพื่อสังคมให้มันดีขึ้น แต่พัฒนานี้ ธรรมชาติของพระพุทธเจ้านะ คนนอนหลับอยู่เนี่ยเราพัฒนาเขาไม่ได้หรอก คนเราจะพัฒนาเขาได้มันต้องรู้สึกตัว มันต้องตื่นขึ้นมา แล้วเวลาตื่นขึ้นมา เราเสนอไปมันรับไหม แล้วใจเขาหลับไหล ไปทั้งหมดเลย แล้วเราก็จะมาจัด เราจะมาปลุกเขา คนหลับอยู่เนี่ย เราพัฒนาเขาไม่ได้หรอก แล้วพอมันหลับอยู่แล้ว มันก็จะเรียกร้องของมันไปตลอดเวลา

นี่พูดถึงนะ แต่ถ้าเรากระตุ้น เวลาเทศน์มันก็กระตุ้น กระตุ้นเฉพาะบุคคล แล้วแต่จิตดวงใดมันจะสว่างขึ้นมา คือมัน รับรู้ขึ้นมา ได้ประโยชน์ตรงนี้ ถ้าเราพูดแล้วเขาไม่ตื่นตัว ยังหลับไหลอยู่ จบ นี่ความเห็นเรา

ถาม : องค์ประกอบที่ ๒ ค่ะ เขาบอกว่า เป็นความสามารถใน การดำเนินชีวิตอย่างมีความจริงภายในและมีอิสระ แล้วก็ดำเนินชีวิตอย่างมีแรงบันดาลใจ ความสุขสวยงาม

ตอบ : สิ่งมีชีวิตนะ มันขับเคลื่อนไปด้วยชีวิต ชีวิตสิ่งมีชีวิตที่ ขับเคลื่อนไป สิ่งที่มีชีวิต ชีวิตขับเคลื่อนไป สิ่งที่ขับเคลื่อนไป ขับเคลื่อนไปมันก็เป็นวาระๆ เห็นไหม ธรรมชาติของ พระพุทธเจ้า สว่างมามีดไป มีดมาสว่างไป บางคนเกิดมาสว่างนะ เกิดมาอุดมสมบูรณ์เต็ม ที่ เวิร์กermannเท่านั้นมีดไป บางคนเกิดมานะต่ำต้อยมาก สตีฟ จ๊อบส์ ไม่มีอะไรเลย เป็นเศรษฐีโลก บิล เกตส์ เห็นไหม เรียนไม่จบ พวกนี้มีดมานะ แล้วในสังคมเรายกย่องมาก คนที่ประกอบธุรกิจ ขึ้นมาจากปากกัดตีนถีบ จนเป็นเศรษฐีโลก ไม่ใช่รับมรดกตกทอดมา

ฉะนั้น สิ่งที่มีดมาสว่างไป สว่างมามีดไป ใ้ฉันพูดถึงในทางโลก ในทางวิทยาศาสตร์ ทางโลกของโยมเขาพยายามพัฒนา แต่ถ้าของเรามันกรรม เรื่องของกรรมแล้วพยายามให้เขา พัฒนาของเขา เวลาเกิดมาถ้าใครมีสติปัญญา แล้วอย่างที่ว่าเราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาสอนมาที่นี้เลย ใ้ฉันดำรงชีวิต

ถาม : เป็นเรื่องความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย ค่ะ

ตอบ : ให้มันอยู่ที่เป้าหมาย บางคนมีนะอุดมคติ เวลาอุดมคติ ถ้าเขามีอุดมคติเขาเป็น คนดี นี่รัฐบุรุษมีอยู่คนเดียว น้อยคนนักจะเป็นรัฐบุรุษ คนทำความดีๆ ถ้าทำความดีนี้เป้าหมาย ของชีวิต แต่เป้าหมายของเรา ูจะได้อะไร ใ้โฮ! เป้าหมายของเรา แล้วเป้าหมายของเรามันไม่ ชัดเจน พอไม่ชัดเจนมันก็เป็นอย่างนั้น มันอยู่ที่เป้าหมายของชีวิตของแต่ละบุคคล

แต่ถ้าเป้าหมายของชาวพุทธนะ แต่นี้ถึงที่สุดแห่งทุกข์เลย ถึงที่สุดแห่งทุกข์แล้ว ทำใหม่ พอบอกว่ามรรคผล ทุกคนท้อหมดเลย ทุกคนกลัวมากเลย แล้วเวลาเชื่อไปเชื่อการ เข้าใจ เข้าทรง ไปเชื่อบ้างบอกแต่คนนู่น ใ้ฉันมันจะเป็นได้จริงได้อย่างไร แต่ถ้ามันเป็นความ เป็นจริงๆ ก็คือการประพฤติปฏิบัติคือเรา แบบว่าลูปคล้ำ ในพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่มันอยู่ เปลือกนอก อยู่เปลือกนอกอยู่แต่เรื่องพิธีกรรม มันไม่เข้าถึงความจริง พอ เข้าถึงความจริงทุก คนกลัว ทุกคนกลัวมากเลย เหมือนคนกลัวผี ไม่กล้าเข้าไปเจอผี

นี่ก็เหมือนกัน ไม่กล้าเข้าไปเผชิญกับชีวิตความเป็นจริง ว่าชีวิตนี้คืออะไร ตัวตนมันคืออะไร ไม่มีใครกล้าเข้าไป พังแต่เขาเล่า เขาวานันดี นันดี แต่ไม่กล้าเข้าไปพิสูจน์ เข้าไปพิสูจน์ก็นี่ไง ถ้าเข้าไปจริงๆ แล้วนะ เราเข้าไปจริงๆ แล้วนะเข้าไปศึกษาค้นคว้า โอ้โฮ! พระพุทธศาสนาสอนอย่างนี้แหละ ตอนนีัพุทธ-ศาสตร์ฯ ดอกเตอร์เต็มเลย ข้าราชการไปเรียนพุทธศาสตร์ทั้งนั้นเลย ไปเรียนพุทธศาสนาเนี่ย พุทธศาสนาสุดยอดขนาดนั้น แต่ประเพณีวัฒนธรรมของเรามันเป็นซากดึกดำบรรพ์หมดเลย มันเข้าไม่ถึงไง ถ้าเข้าถึงนะ ถ้าเข้าถึงแล้วมันก็ค้นคว้าตามเป็นจริงนี่แหละ

ไฉนเรื่องเป้าหมายของชีวิต เป้าหมายของชีวิตของชาวพุทธเรา ถ้าให้พูดให้เต็มปากที่สุดแห่งทุกข์ เป้าหมายเลย เพราะสูงสุดในพระพุทธานุศาสนาคือพ้นทุกข์ แต่ไม่ใช่พ้นทุกข์ อยากกรวย

ถาม : มีวิธีพัฒนา

ตอบ : วิธีพัฒนาก็เริ่มต้น วิธีพัฒนาเริ่มศรัทธา มีศรัทธาความเชื่อ ธรรมะพระพุทธเจ้าสอนว่าศรัทธาคือห้วงจักร ศรัทธานี้จะเป็นอริยทรัพย์ของฆราวาส ถ้าไม่มีศรัทธา ไม่มีความเชื่อ จะนอนจมอยู่ไหน นอนจมอยู่กับกิเลสของตน นอนจมอยู่กับชีวิตนั้น ไม่พัฒนาขึ้นมา ถ้ามันจะพัฒนาต้องมีศรัทธา ศรัทธาในอะไร ศรัทธาความสำคัญในชีวิตของตน ชีวิตของตนมีคุณค่า ชีวิตของตนนี้มีคุณค่ามาก

เราคิดตั้งแต่เด็กๆ ชีวิตนี้คืออะไร เกิดมาทำไม คิดมาอย่างนี้มาตลอดนะ แล้วอะไรมีเป้าหมาย แต่ตอนนั้นมันเป็นเด็กๆ ใจ เห็นพระบิณฑบาตผ่านหน้าบ้านคิดว่านี่อาจจะใช่ สุดท้ายแล้วศึกษาแล้วไม่ใช่ นี่เป้าหมายของชีวิตมันเป็นอุดมคติ มันคิดได้นะ

เด็กบางคนมันมีเป้าหมายสูงส่ง แต่เด็กบางคนก็อย่างว่า อันนี้เราเชื่อ เราเชื่อถึงพันธกรรม เราเชื่อถึงความคิดดั้งเดิมในหัวใจนั้น แล้วถ้ามันมีคนดีกระตุ้น อย่างมีคนดีกระตุ้นเกิดในประเทศอันสมควรใจ อย่างน้อยๆ เราก็เกิดเท่าทันหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น ครูบาอาจารย์ที่ทำปูพื้นฐานในการปฏิบัติไว้ ถึงจะไม่เคยเห็น แต่ก็มีร่องมีรอย แล้วถ้าทำได้จริงนะ ถ้าทำได้จริง นั่นถ้ามันอุดมคติของชีวิต แล้วแต่คนตั้งเป้า ถ้าถามพระ

พระก็ต้องพ้นจากทุกข์ ถ้าพระ พระต้องพ้นทุกข์เท่านั้น แต่ของพวกโยมใครตั้งเป้าหมายได้ขนาดไหนเอาแค่นั้น

ถาม : อยากเห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิทธิ์นะคะ

ตอบ : สรรพสิทธิ์

ถาม : ค่ะ จะเป็นการแยกตัวเองจากการยึดติดในตนเอง สิ่งอื่นหรือคนอื่น

ตอบ : นี่ความคิดของเขานะ ถ้าแยกจิต ถ้าสรรพสิทธิ์ของตน ถ้าสังคมถ้าเห็นสังคมเป็นสังคมหนึ่ง แต่ถ้าค่าสรรพสิทธิ์ ใจเรื่องนี้ สรรพสิทธิ์มันเรื่องของสัมมาสมาธิเลย สัมมาสมาธิจิตนี้ตั้งมั่น ถ้าจิตนี้ตั้งมั่น จิตนี้เป็นอิสระ คำว่า “ค่าสรรพสิทธิ์” ตอนนี้นั้นไม่มีค่าสรรพสิทธิ์เพราะอะไร เพราะเราติดในบ่วงอารมณ์ของเราเอง เราติดถึงความกังวล เราติดความวิตกกังวลในใจเราทั้งนั้น

แต่ถ้าเราหายใจเข้านึกพุท หายใจออกโอ หายใจเข้านึก พุท หายใจออกโอ พยายามให้มันเป็นตัวของมันเอง ถ้าทำเป็นตัวของมันเอง โดยสิ่งที่มันวาง สิ่งที่มีความหวาดระแวงต่างๆ วางให้หมดนะ พอถึงพุทโอๆ จมมันเป็นอิสระนะ นี่ค่าสรรพสิทธิ์ มันจะเป็นสัมมาสมาธิเลย ไม่เกี่ยวเนื่องใดๆ ทั้งสิ้น เพราะสัมมาสมาธิไม่พาดพิงอารมณ์ใดๆ ทั้งสิ้น เป็นอิสระ เป็นหนึ่งเดียว ไม่มีสิ่งใดเลย มีแต่สติควบคุมอยู่ ถ้ามีสติเท่าทันกับความรู้สึกอันนี้ ค่าสรรพสิทธิ์

ถาม : อันนี้เป็นเรื่องความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง

ตอบ : ความสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง ความสัมพันธ์ไม่ต้องไปสัมพันธ์มัน มันหลงอยู่แล้ว มันไปอยู่แล้ว ความสัมพันธ์ของมัน เห็นไหม ความสัมพันธ์ของมัน อนุสัยๆ เห็นไหม “มารเคยเธอเกิดจากความดำริของเรา” ดำริ อนุสัยมันมา มันเหมือนกับค่าสรรพสิทธิ์ใช้ไหม เหมือนกับสิ่งที่มันจะแสดงตัว มันแสดงตัวคือมันจะเป็นความคิดใจ

ชีวิต ชีวิตคือพลังงาน ชีวิตคือตัวจิต จิตเดิมแท้ จิตคือ ผู้รู้ ค่าสรรพสิทธิ์สิ่งที่ถูกรู้ สิ่งที่ถูกรู้ พอมากระทบมันก็เป็นอารมณ์ความคิดใจ เป็นอารมณ์ขึ้นมา เป็นตัวตนขึ้นมา พอเป็นตัวตนขึ้นมา ที่นี้ตัวตนขึ้นมาแล้วมันก็อยู่ที่จิตนิสัย คนโลกจรรตก็เหลวไหลเชื่อเขาไปทั่ว คนโทสจรรต

ใครมาแต่ต้องไม่ได้มันมี แต่ความโกรธ คนจะโลภะมันอยู่ที่จิต มันอยู่ที่ว่าน้ำจืด น้ำเค็ม น้ำกร่อย น้ำจืด มันก็มีปลาน้ำจืด มันก็เป็นสิ่งมีชีวิตในน้ำจืด น้ำกร่อยมันอยู่ที่น้ำจืดก็ได้ น้ำเค็มก็ได้ น้ำกร่อยก็ได้ น้ำเค็ม มันที่จิตนิสัย สัตว์แต่ละประเภทต้องอารมณ์ความรู้สึกที่มันมากระทบกัน

นี่พูดถึงจิตนะ พูดถึงสิ่งที่ว่าสัมมาสมาธิ เพราะค่า สรรพสิ่งที่มันจะทรงตัวได้ ธรรมชาติเป็นอยู่อย่างนี้ แล้วไม่มีใครรู้เท่าทันมัน มันก็อยู่อย่างนี้ มันอยู่อย่างนี้หมายความว่า มันแสดงตัวอยู่อย่างนี้ พอแสดงตัวอยู่อย่างนี้ปั๊บ แล้วเพียงแต่ว่า จิตอย่างนี้หรือบุคคลคนนี้ไปทำดีทำชั่ว พอไปทำดีทำชั่วมันก็เกิดผลจากความดีความชั่วข้างนอกใช้ไหม แต่ความชั่วข้างนอกมันมาจากไหน มันมาจากจิตนิสัยของเขา จิตนิสัยของเขาแล้วเกิดผลกระทบ ผลกระทบจากสังคมใช้ไหม ผลกระทบจากคนรอบข้าง มันก็ไปกระตุ้นให้อารมณ์พุ่งขึ้นมา พู่มันก็กระทำ ความรุนแรงไป

อันนี้มันเป็นค่า นี่เป็นธรรมชาติของจิต แต่ถ้าฝึกหัดทำๆ ฝึกหัดทำเขาก็ให้มันรู้เท่าทัน ตรงนี้ ให้มันรู้เท่าทันสิ่งนี้ แล้วพอรู้เท่าทันสิ่งนี้ รู้เท่าทันมันแล้ว แล้วทำอย่างไรต่อ รู้เท่าทันแล้ว มันมีผู้กระตุ้น อย่างที่เมื่อวานมีตัวเลี่ยมมีตัวอะไรต่างๆ นั่นตัวกิเลส กิเลสมันเป็นกิเลสเพราะอะไร เพราะถ้ากิเลสมันตายได้ ถ้าไม่ชำระกิเลส กิเลสมันตายมันจะสะอาดบริสุทธิ์ไม่ได้ แต่ สิ่งที่ยอธิบายนี้มันไม่ใช่สะอาดบริสุทธิ์ นี่คือการบวนการของมัน

เวลาหลวงตาท่านเทศน์ท่านบอกว่า “**วิถีแห่งจิต**” จิตของคนทำงานอย่างไร จิตของคนมันพัฒนาการไปอย่างไร นี่มัน เป็นวิถี มันก็เหมือนกับอภิธรรม จิต ๑๐๘ ดวง ก็อธิบายกันไป แต่กิเลสมันอยู่ไหน มึงเห็นกิเลสหรือเปล่า เขาบอกกิเลสเป็น นามธรรม ไม่เห็นเองไง แต่นี่คือกระบวนการไง เวลาเขาพูดถึงอภิธรรม เห็นไหม ๑๐๘ ดวง ๑๑๐ ดวง ก็วิถี ขบวนการไง ก็เครื่องยนต์ แต่เครื่องยนต์นั้นมันมีน้ำมันหรือเปล่า เครื่องยนต์ อู๊ย! อีก ๑๐๘ เลย อันนี้คือความสัมพันธ์

ถาม : การใช้ชีวิตอยู่บนความจริง

ตอบ : นี่การใช้ชีวิตอยู่กับความจริง ถ้ามันจริงอยู่แล้วนะ การใช้ชีวิตอยู่กับความจริง ธรรมชาติเป็นของจริง ชีวิตนี้เป็นความจริง แต่! แต่เพราะเขาก็มีกิเลส เขาก็มีกิเลส เพราะเขาก็

มีกิเลส เราก็มีกิเลส เขาก็มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เราก็มี ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันเข้ากันปะทะกัน

แต่ถ้าผู้ที่ประพฤติปฏิบัติใช้ใหม่ เขาต้องปฏิบัติตัวเขาก่อน พอปฏิบัติตัวเขาก่อน เขาฝึกหัดจนชีวิตเขาเป็นความจริง ชีวิตเขาเป็นความจริง หมายความว่า เขารู้เท่าทันกิเลสเขาหมดแล้ว พอรู้เท่าทันกิเลสเขาหมดแล้ว เวลาหลงตาทำนองพูดไป ท่านบอกว่า “โอ้พวกนี้พวกถึงขยะ เรานี้หลุดพ้นจาก ถึงขยะแล้ว เราจำเป็นจะต้องลงมาถึงขยะ เพื่ออยู่กับความเป็นจริง” อยู่กับความเป็นจริงปั๊บ ที่นี้ความเป็นจริงปั๊บ เวลาพูดสิ่งใดออกไป เขามานี้มันจริงหรือไม่ ถ้าเขาเข้าใจไม่จริง เราจริง เราจะเห็นความจริงอันนั้น แล้วเราก็จะไม่ไปโลก ไปโกรธ ไป หลงกับความจริงอันนั้น

นี่พูดถึงว่า การใช้ชีวิตอยู่กับความเป็นจริงนะ ถ้าจะใช้ชีวิตของความเป็นจริง เราต้องรู้ความจริงก่อน ถ้าเราไม่รู้ความจริง เราก็เหมือนเขาเง เราเหมือนเขา เดียวอารมณ์วูบวาบๆ เหมือนกันเง อารมณ์วูบวาบๆ เหมือนกันมันอันตราย มันกระทบกัน

แต่ถ้าเราประพฤติปฏิบัตินะ เหมือนที่ว่าเริ่มต้นจากว่า ๑. เราต้องมีสติก่อน ๒. คำสรรพสิทธิ์ต่างๆ เราต้องรู้เท่า แล้วถ้ารู้เท่า ถ้ารู้เท่าประพฤติปฏิบัติแล้ว ถ้ามันเป็นความจริงเง กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ ต่างอันต่างจริง กิเลสก็เป็นกิเลสจริงๆ ทำลายมันแล้ว กองอยู่นี้ มันอยู่นอกหัวใจ ของเรา มันไม่เข้ามายุ่งกับเรา

จิตของเราก็เป็นจิตจริงๆ เห็นไหม ผู้รู้ของเราก็เป็น ผู้รู้จริงๆ ใช้ใหม่ ถ้ามันจริงทั้งหมดแล้วมันรู้ตามความเป็นจริง ต่างอันต่างจริง ตรงนี้สำคัญ ต่างอันต่างจริงแล้ว มันไม่กระทบกระเทือนกันเลย นี่เป็นผลของการปฏิบัติของเรา แต่! แต่เราก็ต้องอยู่กับโลกแห่งความเป็นจริงที่เขาไม่รู้จริง ถ้าเขาไม่รู้จริง

ลูกศิษย์หลายๆ คนนะ เวลาเขาทำงานนะ เวลาลูกน้องเขาหรือเจ้านายเขาจะมาหลอกใช้เขา เขาบอกเลย แหม! จะมาหลอกใช้ฉัน ฉันรู้ทันนะ แต่พูดในใจ ไม่กล้าพูดออกมา พอเดี๋ยวเจ้านายเล่นเอา ถ้ามันรู้ความจริงแล้ว ถ้ารู้ความจริงเนียแหม! เจ้านายจะมาหลอกใช้ฉันนะ แต่! แต่ถ้าเป็นหน้าที่การงานเขาก็ใช้ตามอำนาจหน้าที่ของเขา เราทำงานแล้ว เราก็ทำงานตามหน้าที่ของเรา เราก็ทำตามความสามารถของเรา เห็นไหม นี้อยู่กับ ชีวิตตามความเป็นจริง

ถ้าอยู่กับตามเป็นจริง ถ้าเรารู้จริง เราจะเห็นจริงเลย แต่มันสำคัญที่ว่าเราไม่รู้จริง พอเราไม่รู้จริงเราก็มีอารมณ์เหมือนกัน นะ บางคน เห็นใหม่ โดนเจ้านายหลอกใช้ แหม! เกียจจนแล้ว นะ แล้วทำแบบว่าทำงานให้เสีย คือเราไม่รับผิดชอบ ถ้ายังไม่รู้จริง คนที่ไม่รู้จริงมันก็รู้เท่าได้เหมือนกัน รู้เท่าเหมือนกันแล้วมันไปออกฤทธิ์ออกเดช มันทำความเสียหายไป

แต่ผู้รู้จริงแล้วนะ มันจะใช้ชีวิตตามความเป็นจริง ถ้ารู้จริงแล้วนะ เห็นแล้ว ประสาเรานะ มีสตินะ โดยมารยาสาไทย โดยกิเลส ดูแล้วมันน่าสังเวช แต่ถ้ามันเป็น ธรรมๆ นะ ครูบา-อาจารย์ท่านบอกว่า ธรรมสังเวชคือเป็นข้อเท็จจริง เพราะเขามายา มายามันต้องแสดงออกอย่างนี้ นี่ไง นี่กิเลสของมายา ถ้าเรารู้ความเป็นจริงแล้ว ก็ กิเลสของมายาเรามองแล้วเป็นธรรมสังเวชไง คือเราไม่ไปทำร้าย เราไม่ไปนั้น แต่เรา สังเวช อู้ย! มันน่าสังเวช มันน่ารังเกียจ แต่มันเป็นมายา มันรู้เท่า ถ้ามันจริงมันรู้เท่า ความจริงนะ แล้วโลกมันเป็นแบบนี้ โลก มันถึงต่างกันไง ถ้าโลกมันต่างกันแล้ว เราอยู่กับโลก อยู่กับ โลกแห่งความเป็นจริง

ฉะนั้น เวลาครูบาอาจารย์ของเรา เห็นใหม่ อย่างที่ว่าเมื่อกี้ เห็นเด็ก ๆ ปฏิบัติ ใหม่เหมือนเด็กไร้เดียงสาเลย มองแล้วมันขำๆ นะ แต่ไอ้ไร้เดียงสาแล้วมันบอกว่ากู เก่ง กูแน่นะ กูทำเต็มที่เลย แต่ความจริงครูบาอาจารย์มองว่าไร้เดียงสา คำว่า “ไร้เดียงสา” หมายความว่า มันไม่มีความผูกพัน หรือไม่มีการรังเกียจจริงอนเขา แต่ดูเขา ปฏิบัติโดยเหมือนกับ ไร้เดียงสา แต่เขาไม่ไร้เดียงสาหรอก เขากิเลสทั้งนั้น แต่มันมอง อย่างนั้นนะ

เวลาครูบาอาจารย์มอง มองอย่างนั้น อยู่กับโลกของความเป็นจริง ถ้าทาง วิทยาศาสตร์ ทางวิชาการทำให้รู้ แต่ในทางธรรมะต้องรู้จริงก่อน เวลาครูบาอาจารย์ ท่านสอนอย่างนี้เลย รู้จริง เป็นผู้ที่หูตาสว่าง แล้วมันจะปลอดภัย

แต่เราผู้มีดีบอดแล้วเราก็ตามีดีบอดมาคล้ายกัน เกียจกันไป เกียจกันมา เดียวก็มีเรื่อง เพราะเราไม่จริงกันทั้งสิ้น ถ้าจะจริง ๑. ต้องจริงจากเราก่อน ถ้าจริงแล้วเราจะอยู่กับโลกแห่ง สมมุติ โลกแห่งมารยาสาไทยด้วยความธรรมสังเวช อยู่ด้วยความสังเวช แต่จะบอกว่าอยู่ด้วยความ เป็นธรรมไม่มี

เพราะในสมัยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์เยอะเยอะไปหมดนะ แต่ จัณพัคคีย์ สัตตรสวัคคีย์ ยังเข้ามาก่อวุ่นเต็มไปหมดเลย มันเป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้คนบริสุทธิ์

ผูกมัดไปทั้งหมดไม่มี แต่ทำตัวเราเองให้บริสุทธิ์ บริสุทธิ์ผูกมัดได้ นี่โลกแห่งความเป็นจริง แต่ถ้าโดยพระโพธิสัตว์ก็จะ ช่วยเหลือทุกๆ คนให้จบก่อน แล้วเราจะนิพพานเป็นองค์สุดท้าย นั่น พระโพธิสัตว์ จะทำให้สะอาดบริสุทธิ์หมดเลย แล้วเราเป็น คนสุดท้าย นั่นก็เป็นความคิดของเขา

ถาม : องค์ประกอบนี้ค่ะ คิดว่ามันเป็นองค์ประกอบของความฉลาดในจิตวิญญาณไหม หรือว่ามีอะไรเพิ่มไหมคะ

ตอบ : ความฉลาดของจิตวิญญาณ เป้าหมายของโยม คิดถึงว่า จะร่าง ร่างเป็นโครงร่างขึ้นมาว่า ความฉลาดของจิตวิญญาณ เราจัดขบวนการจะอย่างไร แต่ในความเป็นจริง กระบวนการที่โยมพูดนี้ มันก็เหมือนวิธีการรักษาทางการแพทย์ วิธีการรักษาทางการแพทย์เขาก็ต้องค้นคว้าขึ้นมาใช่ไหมว่า เคมี สารเคมี ต่างๆ มันจะมาทำปฏิกิริยากับเชื้อโรคอย่างไรให้มันหายได้

อันนี้มันเป็นเชื้อโรคนะ แต่ที่นี้คำว่า “ฉลาดหรือโง่ ทางจิตวิญญาณ” ทางจิตวิญญาณ เวลาคนเรารู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ประสาเราว่าเป็นความไม่ฉลาดอันหนึ่ง ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แล้วเราพยายามบอกให้คนที่รู้เท่าไม่ถึง การณ์ให้เขารู้เท่าถึงการณ์ ถ้าคนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือทำ ความผิดพลาดขึ้นไป ถ้าเขารู้แล้ว เขารู้แล้ว แล้วเขาพยายามฝึกฝน หรือให้เขาทำถูกต้องขึ้นมานั่นคือเขาฉลาดขึ้น แต่! แต่ เห็นไหม ดูลิ พ่อแม่หลายๆ คนเลย เวลาสอนลูกบอกว่า จ้าจี้จ้าไชเลย ทำอย่างนี้ ทำอย่างนี้ ทำอย่างนี้ มันก็รู้ถึงวิธีการ ทำอย่างนี้แต่ไม่ทำ ทำไม่

นี่พูดถึงถ้าขบวนการ กระบวนการที่เราพูดกันอย่างนี้คือกระบวนการ วิธีการ ที่นี้พอกระบวนการทางจิตจะให้มันฉลาดให้มันเท่าทัน แต่มันมีเวรมีกรรมต่อกันนะ เวลาพ่อแม่จ้าจี้จ้าไชจะให้ทำอย่างนี้ อย่างนี้ มันไม่ทำ แต่พอไปเจอเพื่อนมันนะ มันทำให้เพื่อนเลยเพราะมันพอใจ เวลามันไม่พอใจมันต่อต้าน มันทำลาย เวลามันไปเจอคนที่มันพอใจ มันทำให้ดีเลิศเลย แล้วตรงไหนมันฉลาด เราจะบอกว่าฉลาดส่วนฉลาด แต่ทฎิฎิมานะ ความเลวร้าย ความเห็นของคนนี่พูดถึง ถ้าพูดถึงคำว่า “ฉลาด” แล้วให้เป็นอย่างนั้นเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นวิทยาศาสตร์โดยวิธีการ

แต่! แต่ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านก็สอนนะ สอนบอกว่า เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร ไม่มี การจองเวรจองกรรม เราพยายามจะทำให้เขาดีนั่นละ แต่! แต่ ใ้ตรงนี้ใ้ตรงทฎฐิมานะ ใ้ตรงเวรตรงกรรม ที่จะเอาแพ้อาชนะกันนี้ตรงนี้ ตรงนี้บ๊บบันเพราะว่า ใ้นี้สภาวะแวดล้อม จิตวิทยาต่างๆ เขาก็คิดอย่างนี้แหละจะทำให้เป็นคนดีทั้งนั้น แล้วเวลาเขาทำแล้วมันก็ดี ดีสิ ดีต่อหน้าเือง ลับหลังเดียวกันเหมือนเดิม ถ้ามันจะดีมันต้องมีสามัญสำนึก

พระโพธิสัตว์คนที่คิดดีไ้ดินะ ต่อหน้าและลับหลังทำดี ตลอด แม้แต่ชีวิตเอาไปเลย พระโพธิสัตว์เสียสละชีวิตเลย คนที่ดีๆ ดีจริงๆ แต่ในสังคมโลกมันมีทั้งดีและชั่ว เวลาพูดอย่างนี้ โยมอยากจะเป็นวิธีการ แต่เวลาเราพูด เพราะเราพูดถ้าเป็น วิธีการอย่างนั้น มันก็เป็นวิธีการอย่างนั้น มันก็มองข้ามเวรกรรม มองข้ามทฎฐิมานะ มองข้ามสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงในใจของสัตว์โลก

แต่ถ้าสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงในใจของสัตว์โลก สิ่งนี้ถ้ามันเป็นจริงได้มันก็เป็นจริง ถ้ามันเป็นจริงไปไม่ได้ถ้าคนเขาคนดินะ เราจะอบรมหรือไม่อบรมนะ เขาก็ชวนชวายเป็นดีได้ แล้วถ้ามันมีโอกาส ฉะนั้น สิ่งที่เป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธ พ่อแม่เลี้ยงลูกก็พยายามจะพัฒนาให้ดีขึ้นทั้งนั้น ถ้ามันจะได้ แต่อันนี้เพราะว่ามีพระเจ้าพูดพุทธศาสนามีแต่พิธีกรรม นี้ของเรา เราก็จะทำให้ เป็นรูปแบบ นี่เป็นรูปแบบขึ้นมา มันก็ต้องทำ เราเห็นด้วยนะ ในการพัฒนา ในการสร้าง ความดี เราเห็นด้วย แต่ที่นี้ถ้าโยม ทำวิจัยหรือมีวิชาการรองรับ โอเค

แต่ที่นี้บอกว่ามาเป็นพระ แล้วเราเป็นพระ มันมองถึงที่มาเลย มองถึงว่าจิตนิสัย มองถึงคนที่เป็นไป แล้วที่เขาทำนะ เขาทำได้แค่นี้ ทำคือทำให้โอกาสทุกๆ คน เวลาหลวงตาท่านพูด “เวลาท่านแสดงธรรมๆ หน้าที่เราได้ทำแล้ว คือได้บอกเหตุบอกผล บอกทุกอย่างแล้วต่อไปนี้เป็นหน้าที่ของเธอ หน้าที่ของคนนั้นจะเอาจริงหรือไม่เอาจริง นี่ พระพุทธศาสนาสอนแบบนี้” พอสอนอย่างนี้บ๊บบแล้วนี้อุเบกขา พรหมวิหาร ๔ ถ้าอย่างนี้แล้วจบ โทษนะ ถ้าทำแล้วเขาได้ดี ดีของเขา ถ้า เขาไม่ยอม เขายังทำความเลวอยู่ ก็ของเขา อุเบกขาใจ พรหมวิหาร ๔ ใจ ฉันไม่เดือดร้อนนะ แต่ถ้าไม่มีพรหมวิหาร ๔ แล้วตายเลยนะ ก็สอนแล้ว เสียหน้าหมดเลย โอ้โฮ! เสียหื้อกฏด้วย อุ้ยตาย! เอ็งมีหื้อด้วยหรอ นี่ไง สุดท้ายก็ลงมาพรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมของผู้บริหาร ถ้าไม่มีพรหม-วิหาร ๔ ทุกข์ตาย เพราะ
ทำแล้วไม่ได้ตั้งใจ เต็มผางๆ เลย แต่ถ้าเราทำแล้วทำสุดความสามารถเลย แล้ว
สุดท้ายอุเบกขา เรื่องของเขา หน้าที่เราได้ทำแล้ว ทุกอย่างเราทำแล้ว ถ้าเขา มีปฏิญญา
มานะอย่างนั้น มันก็เป็นกรรมของสัตว์ เราช่วยแล้ว เราช่วยได้เท่านั้น มันเวรกรรม
ของเขานะ เอวัง